

FRA TEGNEBLOKK [1939]

Valgjerd får lette krampeanfallet når menstruasjonen starter. Disse kan ha årsak i frykt for seksuelle handlinger. Når tragedien snart skal ramme familien, kan «synden» være en bakenforliggende årsak til Bendiks redsel og angst. Og når sykdom senere utvikler tvangshandlinger og vrangforestillinger, kan de kanskje ha sin opprinnelse i det som for en tenåring må framstå som et traume: Jomfru - blod - menstruasjon - blod - synd - sex - fordømmelse - straff - utkastelse - blod - rødt - offer -

Æresutslettelsen

Slutten av 20-årene er «en jævlig tid» for arbeidsfolk i Fredrikstad. Arbeidsløshet og nedgangstider setter sitt preg på bylivet.

Albert beholder jobben i Oslo, slik at Bendik kan fortsette på middelskolen. Marie sløser bort penger på unødvendigheter. Albert har heller ikke økonomisk talent. For å holde kreditorene fra livet vikler han seg inn i en floke av lån og vekslar. Trolig blir han tvunget til å undertegne nye for å kunne innfri gamle gjeldsforpliktelser. Sikkert er det at mange «lure rever» opererer på det grå pengemarkedet i Fredrikstad. Velstående menn utnytter folks lånebehov og overtar deretter eiendommer for en billig penge når betalingsfristene ikke blir overholdt. Varsel om tvangsauksjoner er daglig lesning i Fredriksstad Blad.

Bestemor Magnhild skriver i 1946 et brev til Fredrikstad boligselskap angående betalingsvansker. Brevet lå blant Bendiks beslaglagte papirer på Gaustad sykehus og har underlig nok også vært innom Fredrikstad politikammer. Her forteller hun om vanskeligheter med å finansiere boligbyggingen:

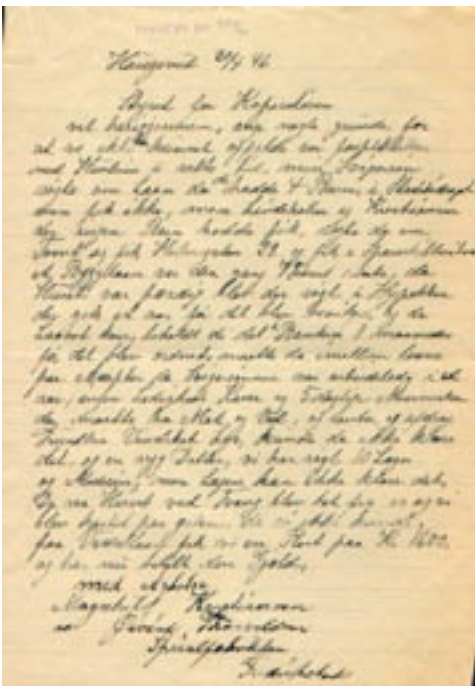
Styret for Kooperativen

Vil herigjennom angi nogle grunde for at vi ikke har kunnet opfylde vor forpliktelse med Husleien i rette tid, min svigersøn søgte om Laan da di hadde 4 barn, i Statsbidraget men fik ikke, men Lindeholm og Kristiansen der ingen barn hadde fik, søgte da om Tomt og fik Holmegaten 29 og fik i Sparingsskillingbanken et Byggelaan, var den gang 7 Prosent rente, da Huset var ferdig blev der søgt i Hypoteken, der gikk et år før det blev bevilget, og da laanet kom, beholdt di det i banken 8 maaneder før det blev ordnet, maatte da imellem laane på aksepter da Svigersønnen var arbeidsledig i ett aar, ingen Ledighets Kasse og 5 daglige Mensker der maatte ha Mat og Ved, og renter og afdrag, Grundleie, Vandskatt, Lys, kunde da ikke klare det, og en syk Datter, vi har søgt 10 Leger og Medecin, men Lægene kan ikke klare det. Da saa Huset ved Tvang blev tat fra oss og vi blev kastet paa gaten, da vi ikke kunde faa Vexellån fik vi en Rest på kr 1600 og har nu betalt den Gjæld.

med Agtelse Magnhild Kristiansen

Ubetalte regninger hopper seg opp mens Albert er uten arbeide. Kan han ikke innfri sine betalingsforpliktelser, går barndomshjemmet under hammeren. Barna skjermes for de økonomiske bekymringene foreldrene har og er trolig uvitende om den kommende ulykken. Det nærmer seg eksamen på middelskolen for Bendik og på folkeskolen for Valgjerd. Ubetalt brannforsikringspremie forårsaker varsel om tvangsauksjon. Albert kan ikke betale. Ingen vil gi ham nye lån.

Han søkte statsbidrag, men fikk aldri statsbidrag. Han hadde hustru og 3 barn. Derimot blev barnløse familier og de fleste hjulpet med statsbidrag. Derfor var der vesentlig løse papirer og aaxter på Holmegt 29. Der var stadig trusler om tvangsauksjoner p.g.a. meget

BREV FRA MAGNHILD TIL KOOPERATIVEN [1946]

SKISSER FRA TIDLIG 40-TALL

«Yngling»

Offer for tvangsauksjonsutkastelesen
i Fredrikstad i Norge - mai 1928,
Holmegaten no. 29

Bendik Riis vokste i ungdom,- kraft
og skjønnhet, fikk middelskoleexa-
men etter 3 år semester - og avslut-
tet derefter de universitetsstudiene.
Bendik begynte å male på papp, og
papir-, lerret; og strie og lin-, tegnet
tegninger; og eventyrtegninger-, og
mange kvikke, hurtige skisser.

Bendik malte også portretter av far
og mor, og Harriet og Valgjerd-, og
mange ting. Og landskapene oplevet
Bendik - intens. Fra Adam - og Eva -
Paradiset - til Sørlandets maleriske;
fjellstener - og glimrende gress,- hav,-
skygger og lys,- Tursjtegninger,- og
Dekorasjoner,-

onde menn og kvinner. Vi kom så ut for svindlerne: Josef Hansen Hassing Spøkerhandle-
ren der løste 2 aksepter, på en regning fra 2000 kr blev det 4000 kr. Svindleren trelast-
handleren Th. Lomsdalen var med svindlerne Byfoged Ludvig Dahl, foged Rustad, sakfører
Thorne, Eggen, electricer Plünnecke, politimester Hundsaker, sagfører Birger Rønning.
Overrettssakfører Willbergh var alltid den ledende i Tvangsauksjonene. Holmegaten No 29
blev takseret av bygningskontrollen ca. 26000 kr.

Utkastelsen

En dag i slutten av mai 1928 tar Bendiks lykkelige barndom slutt.

Mens han er på skolen, kommer rettsmyndigheter til Holmegaten, og en utkastelse finner sted. Marie, Magnhild og jentene nekter å forlate huset og forskanser seg på kjøkkenet bak låst dør. Men politiet bryter den opp, og byfogdens folk bærer ut møbler og husgeråd mens politifolkene passer på at familien ikke slipper inn i huset igjen. Et stort merke i dørkarmen viser tydelig hvor brekkjernet har fått tak. Dueslaget blir tømt, og innflygingslukene spikret igjen. Duene flyr forvirret omkring og vet ikke hvor de skal gjøre av seg.

I den viktige examenstiden,- da allt er så intenst - og viktig for alle elever,- i 2 middel E klasse - kom Bendik hjemover fra skolen,- en dag,- og ante fred og ingen fare.- Men Bendik syntes det så så underligt ut,- i huset. Efterhvert som Bendik kom huset nærmere; vokste angsten, fra uvisshet - til visshet. Hjemmet var tomt; og vinduene var tomme og sorte,- Bendik forstod ikke hvad dette var; men nærmet sig engstelig hjemmet. Da steg og sang angsten i sjælen, til ett forpint skrik; som av sjæleskriket til Edvard Munch; Bendik følte som at dø eller drugne,- en boble der brast,- en tåre,- ett skrik,- i nød,- allt var intet; sort; fortvilet; skam; sjicane; angst,- hjemløs,- og denne selvoppgitte dødsangstfølelsen; æres-utslettelsen,- var årsaken til at Bendik valgte å bli kunstner; for å arbeide; bevise,- med intelligens; og ånd; at vi hadde lidt urett; og blevet vanæret. Kunst er ære.

Han beskriver situasjonen som uforståelig og preget av en voldsom angst. Så traumatisk at det her starter en psykisk utvikling som senere bryter fram som schizofreni? Er årsaken uvitenheten om muligheten for en tvangsauksjon, eller har han båret på en underliggende angst for at hans mulige «synd» med Valgjerd skulle bli offentlig avslørt, anmeldt og straffet? I så fall ville synet av politifolk rundt huset virke svært skremmende. Har de kommet for å hente ham og Valgjerd? Er det han som har skylden for at de blir satt på gaten? Hans beskrivelse av angstutløsningen kan tyde på at det er noe mer enn skammen over tvangsauksjonen som ligger bak. Overlegen som senere har Bendik til behandling på Gaustad sykehus, mener at første skritt på veien mot sinnssykdommen tas i denne angstopplevelsen. Skrekkslagen rømmer Bendik åstedet. Hvorfor gjør han det når resten av familien, moren, bestemoren og søstrene, blir? Faren Albert er borte, antakelig på arbeide utenbys. I bildet «Utkastelsen» har Bendik malt seg inn i situasjonen, og det er politiet som er de truende figurene. Namsmannens folk, som stod for selve utkastelsen, er fraværende i bildet. Vennen Paul forteller at Bendik dukker opp først dagen etterpå. Familien på maleriet mangler altså hovedpersonen. Og hvorfor har han malt huset rødt når det i virkeligheten var brunt?

I nabohuset hos Paul Johnsen ser de hele opptrinnet fra orkesterplass:

Bendik kom hjem fra middelskolen, det var om formiddagen, så fikk han se det at møblene stod ute i haven. Men så ble han vekk. Jeg vet ikke hvor det blev av ham, han blev for-fjamset. Det var ille å se på. Alle ting ble bært ut, fra møbler til kjøkkenting og satt ut på

UTKASTELSEN FRA BARNDOMSHJEMMET [1954]

BILDET ER MALT I SEKSJONER PÅ GRUNN AV PLOSSMANGEL. DET KAN GI EN ENKEL FORKLARING PÅ AT PERSPEKTIVET ER FORSKJELLIG I HØYRE OG VENSTRE DEL AV BILDET.

DET SER UT SOM OM POLITIFOLKENE IKKE HØRER TIL I BILDET. DE ER MALT PÅ FORSIDEN AV BILDERAMMEN OG BETRAKTER SCENEN PÅ LINJE MED OSS ANDRE TILSKUERE.

HOLMEGATEN 29. FOTOET ER FRA CA. 1926. Huset er brunbeiset, 3-4 år gammelt, og dårlig vedlikeholdt. Fotoet mangler faren Albert. Det kan være ham som tar bildet, men trolig er han på jobb utenbys.

ROALD AMUNDSEN FRA SKISSEBLOKK [1953]

SNEROSERNE (1943)

Skjønt stille, dalende

snefnugg

ømt, hviskende, talende,

englehvitt, rent.

Den klare dug,

det slørende teppe

over den vide jord.

Ømme hvisk i granene,

stille, stille,

her nord.

Gjennom de store skoger

høres som pust av soger,

av sorrig og skjemteviser.

Gjennom de døde slekter,

de salige henfarne ånder,

taler småfuglers triller,

mens orren i furuen spiller.

Det dages, det rødes i øst.

Vårvinn feier i de stille

daler.

bakken. Det var utkastere og politiet gikk og vaktet - opp og ned. Det var vel han trelast-grosserereren som hadde fått taket på dem. Kastet dem rett og slett ut, mens de bodde der. Jeg husker at søsteren Harriet fløy ut og hentet noe som de hadde bært ut og fløy inn med det igjen. Men det hjalp jo ikke noe det... Det kom ut igjen. Det var sånne kjøkkenting, kasse-roller og kaffekjele. Hun bærte det inn igjen. Alle ting ble satt rett ut på bakken. Det var mange som stod og så på, i nabogårdene og på fortauet. Og da de var blitt kastet ut så kom bestemora inn her om morgenen og fikk ligge her hos oss utover dagen. Mora kom i ekstase da hun snakket om "den reven Lomsdalen". Lomsdalen var trelasthandler og hadde skaffet materialer til huset.

I nabolaget til Holmegaten disponerer Fredrikstad kommune leiligheter der sosialklienter, og nå Bendiks familie, får midlertidig opphold. Det er en skam å bo der. Familien viser seg ikke utendørs. Men Bendik og Valgjerd må på skolen. De sniker seg ut og inn når de er sikre på at ingen kan se dem. Også Magnhild må på arbeide nattetid. Bendik følger henne til St. Josephs Hospital sent hver kveld.

Det økonomiske rotet eller lureriet forut for tvangsauksjonen, bringer familien inn i en vanskelig situasjon der betaling av gjeldsforpliktelser forfølger dem helt til familien går i oppløsning i 1946. Bestemor setter av penger fra sin magre lønn som våkekone, og da Bendik senere får inntekter, må også han yte sin skjerv. Familiens dårlige økonomi, som Bendik mener skyldes svindel med akseptar fra navngitte personer, nærer skamfølelsen som driver ham til å ville gjøre storverk.

Familien sørger tungt over tapet av barndomshjemmet. For å slippe unna vanæren vurderer de å flytte til Oslo der de har både slekt og venner. Men de blir frarådet det fordi «Oslo er en farlig by for ungdommen».

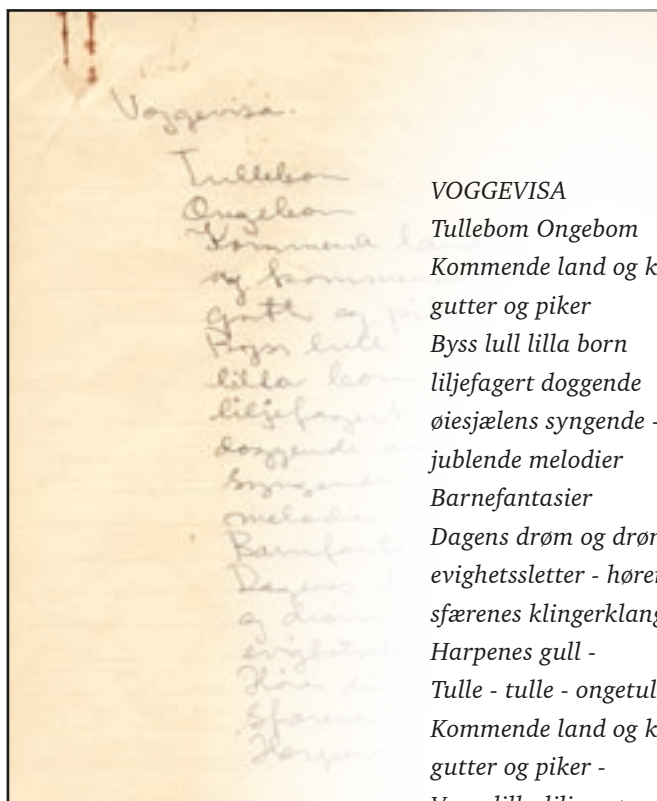
Fredrikstad Boligselskap har ledig leilighet i et hus like i nærheten, i Oslogaten 37. Albert tegner medlemskap, og etter noen dager kan de flytte inn i første etasje. Et par rom i kjelleren får de også disponere. I annen etasje bor formannen i Fredrikstad Boligselskap. Det skal bli et skjebnesvangert naboforhold.

Paul forteller:

Han visste at jeg hadde sett at de hadde blitt kastet ut, men han ville ikke snakke om det. I Oslogata var vi sammen lenge, jeg var stadig der borte hos ham. Nesten hver eneste kveld var vi i følge der borte. Jeg merket ingen forskjell på ham da. Forskjellen på Bendik ble ikke før krigen, det. Det var den som gjorde Bendik annerledes, krigen.

Snart blir hverdagen normal igjen, og Paul fortsetter å være en trofast venn. På denne tiden er hele landet opptatt av den heltedige redningsaksjonen som Østfolds polarhelt, Roald Amundsen, starter for å unnsette italieneren Umberto Nobile og hans menn som havarte med luftskipet «Italia» i polarisen i et forsøk på å overfly Nordpolen. Amundsen setter ut med forsyninger i et fly, «Latham», stilt til rådighet av den franske stat. På middelskolen i Fredrikstad er ekspedisjonene alles samtaleemne, stolte luftskip, brønde stempelmotorer og gravkalde isøder finner vei inn i norsk stil og tegning. Geografi er plutselig ikke et tørt fag, men en nødvendig kunnskap for modige menns framtidige eventyr. Full av spenning avslutter Bendik og Paul skoledagen og skynder seg hjem for å høre siste nytt på radio.

Bendik tar middelskoleeksamen med godt resultat. Ute i hagen får han bygge hus til duene sine, og i kjelleren maler han. Sommerferien starter med det tragiske budskapet at «Latham» har havarert i isødet uten å kunne bringe redning til Nobiles ekspedisjon. Roald Amundsen og alle ombord omkommer.

VOGGEVISA

Tullebom Ongebom

Kommende land og kommende riker

gutter og piker

Byss lull lilla born

liljefagert doggende

øiesjælens syngende -

jublende melodier

Barnefantasier

Dagens drøm og drømmende netter

evighetssletter - hører du - hyss

sfærenes klingerklanger

Harpenes gull -

Tulle - tulle - ongetull - ongebarn

Kommende land og kommende riker

gutter og piker -

Voggelill - liljer røe og rosa -

og himmelblått blomfagre Øisjælens dogg

jubler - leende melodier barnfantasier -

Dverger - troller - nisser - drauger - fabler du

drømmende dagers roser - og slyng

drømfylte natt - evighetsnetter -

Hører - hyss - ekko - sfærenes klingerklanger

gullstrengharpene lengselssangene skjønnklare toner -

millioner i sang - millioner i dåd -

Hører du - slekt ved slekt langs ødestiene

langt - inn i skogene - slettene - fjellene -

Hører du bjellene?

Nisseskrømt - trollepakk - stjerneteppers blinkende prakt

Alt - alt dette er ditt, men - du - er mitt - eneste lys -

lille fugl -

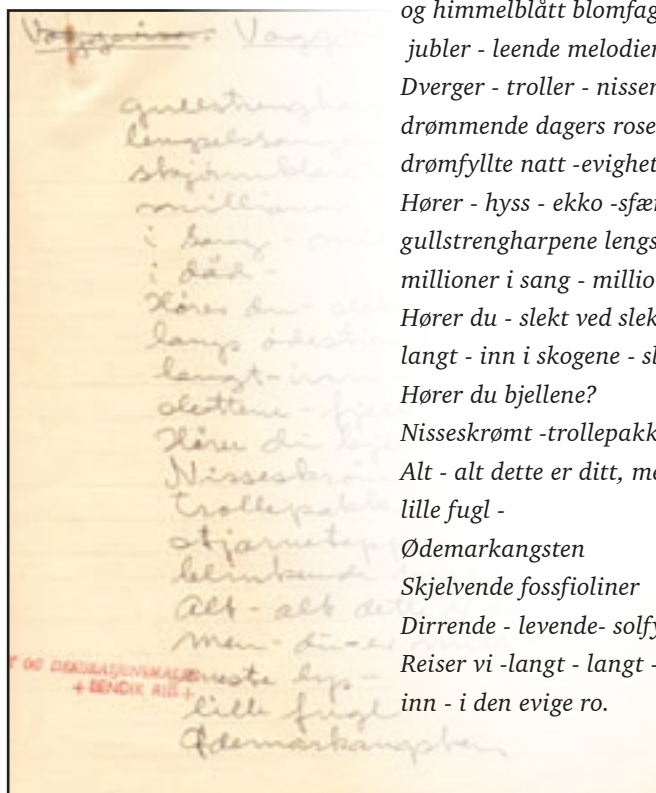
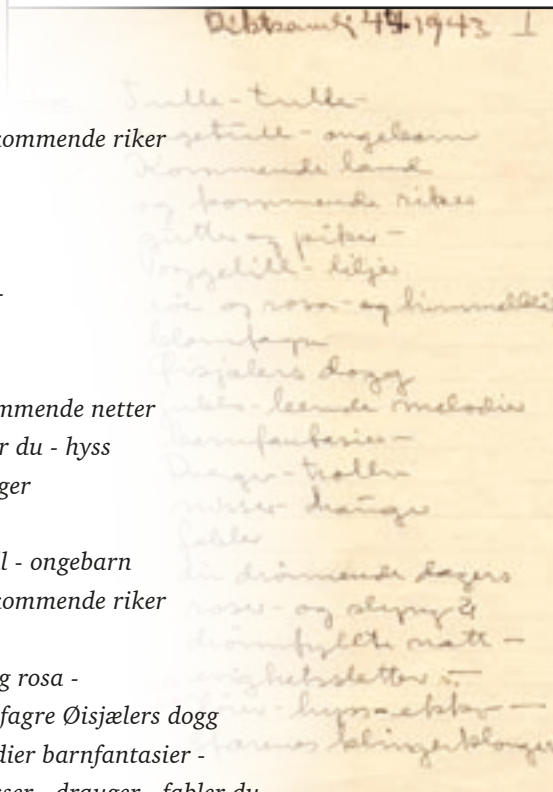
Ødemarkangsten

Skjelvende fossfioliner

Dirrende - levende - solfylte hjerte -

Reiser vi - langt - langt - langt -

inn - i den evige ro.

DIKTET «VOGGEVISA» [1943]
DIKTSAMLINGEN, SOM DET PEKES TIL, NR. 44,
HAR TROLIG ALDRI EKSISTERT SOM FERDIG PRODUKT.

